

CRTICE IZ BEČA

Kada pod prozorom začujem kas konja uz kotrljanje širokih drvenih točkova, znam da je 10.10 sati. To bečki fijakeri put Hofsburga, *trbuhom za kruhom*, odlaze. Krupne pahulje promiču sporo, i mogu da zamislim elegantne kočijaše kako podignutih ramena drže dizgine.⁶

Februar je, mesec koji provodim u Beču na adresi Baumgasse 60, gde je jedan od Kulturkontaktovih stanova za umetnike. Taj naziv me zabavlja jer ulica je uska i pusta od stabala (*Baum* – stablo). U njoj, i nekoliko susednih, *nema nijednog drveta*, komentarišem usput, dok hodam do prodavnice sa M., likovnom umetnicom iz Bugarske s kojom delim stan. *Evropa, šta ćeš!*, dodaje jetko.⁷ Ali kada iz ove ulice skrenem u Schlachthausgasse, ka stanici metroa, vidim u daljini vrh Pratera. Zimsko sivilo ne daje kontraste, ali već krajem meseca naslutiće se odavde u pogledu boje tog ogromnog točka i zeleni pojas iz kojeg izvire. Kroz taj grubi izgovor ulice (*Schlachthaus* – klanica) stiže istorija ovog kraja kao radničkog. Sve je to *Landstrasse*, treći *Bezirk*. I dobra i loša stvar u putovanju metroom je što je sasvim moguće putovati kroz veliki deo grada i ne videti ama baš ništa od te čuvene arhitekture bivše carske prestonice.

Tako i prolazim ka kancelariji Kulturkontakta u Univerzitetstrasse. Izgleda da sam sišao na pogrešnoj stanici jer ne mogu pronaći tu adresu. Čujem neke komunalce kako pričaju skoro pa *beogradski*, pitam ih za pomoć u orijentaciji. Zgledaju se, jedan se češka po bradi: *Vidi, mi ni u Beogradu nismo znali gde je univerzitet, a kamoli ovde, ha-ha-ha-ha! Pitaj nekog drugog!* – *Koga*, kažem, *reč nemačkog ne znam...* – *Ma, naletećeš, ima nas ko kusih pasa*, rekoše spremajući *četke i metle* u zelena kontejner-kolica. *Kod nas se mnogo više radi, a bedne su pare*, dobacuju odlazeći. I sreću *naše* gotovo na svakom koraku, naročito kao radnike obezbeđenja: u muzejima, prodavnicama, noćnim klubovima.

Ipak se snađoh (stara narodna mudrost kaže *ko se snađe na Mostarskoj petlji, svet mu je otvoren!*). U kancelariji potpisujem gomilu papira, gospođa Burgman i gospođa Marjanović Zoubek krajnje su ljubazne i profesionalne. Pokazuju mi policu sa knjigama na *našim* jezicima, kaže, *možeš da uzmeš bilo šta ako ti se sviđa*. To su sve izdanja koja je podržao Traduki i Kulturkontakt. Pa tako uzimam Dašu Drndić u Frakturinom i Bernharda u izdanju Meandra, *Istoriju Jugoslavije u 20. veku* od Mari-Žanin Čalić (Clio), *Sudbinsku opomenu* Gintera Kunerta (Agora)... *Uzmi*, dodaje, *ne znam gde ćemo sa punim policama*. Prirediće mi večer na kraju meseca, kažu, angažovali su Jelenu Dabić kao prevodioca i ako mi šta treba, da se obratim.

⁶ Razglednice sa tim lakovanim karucama i negovanim konjima, osunčanim, koje ću poslati narednih dana, ne beleže autentični životinjski zapah koji je iz posve ekonomskih razloga postao opšte mesto krucijalnih turističkih tačaka u velikim srednjoevropskim gradovima.

⁷ Ne čini mi se da veruje u to, besmisleno je uostalom, već je pre reč o tome da je ironija postala skoro pa obavezujući segment kolokvijalne komunikacije.

* * *

Tešim se kako mi ovi hladni, sivi dani sa mestimičnim slabim snegom idu naruku. To će me mirnije držati u sobi, kraj rukopisa. Da je vreme bolje, *jeo bih se* što sedim i ne mičem se van. Stan je na trećem, poslednjem spratu. Susedne zgrade mahom nemaju zavese, samo roletne, to vidim kroz prozor. Soba je minimalistički uređena, ali sa sitnicama koje *kupuju na prvu loptu* – tri lampe: nad foteljom, stolom i krevetom. Ikea nameštaj, što znači da je *klimav*. Svaki pokret u postelji noću donese buđenje. U san me uvodi šum ventilatora iz kupatila. Ogroman, uključen 24 sata kraj aparata koji treba da pokupi vlažnost iz zidova jer je prethodnog meseca bila neka poplava. U utorak je došla Niki iz Kultukontakta sa vodoinstalatrom, koji je senzorom izmerio vlagu na keramičkim pločicama, rekla je: *It's getting better, but one more week. The plumber will come again on Thursday!* Te dve rečenice ponavljale su se svake nedelje. Verujem da i sada traju. A ta poslednja rečenica javlja mi se kao neželjeno upamćena fraza. M. nervira taj bruj i negoduje, ne može da se koncentriše. Sprema izložbu i u stan dovlači modelovane oblike pleksiglasa. Kada ih uklapa, po formi i boji, njeno lice se ozaruje. Vidim istinsku, detinju radost i u tim trenucima ne postoji ništa van toga.

Dogovaramo se da posetimo Vitgenštajnovu kuću, tek dve stanice metroom od nas. Njoj je interesantna jer je tu smešten, *ni manje ni više*, Bugarski kulturni centar! To je lepo modernističko zdanje koje je projektovano tridesetih godina 20. veka. Vitgenštajnova sestra ostavila je zapis da mu je učešće u tom projektu bilo važno kako bi odmakao misli od incidenta kada je udarcem onesvestio učenika. O tome nam je usput rekla sekretarica. U sebi počinjem da gundam: *Eto, ništa pametnije nema da nam kaže od toga*, ali sasvim konformistički ne pominjem naglas, pretpostavljajući da bi to odvelo u slepu ulicu diskusije. Razmišljam o tome kako je u nekim slučajevima prava šteta što je vaspitna čuška i zakonski i pedagoški sankcionisana, najmanje mislim na učenike. Sedimo ispred kancelarije direktorke, čekamo da završi telefonski razgovor. M. razaznaje smisao preglasne i žučne intonacije koja dopire kroz vrata. Naime, krov prokišnjava, čitava kuća je u lošem stanju, a novca nema... Tako propada zdanje koje je u svojim zidovima upamtilo Vitgenštajna i kulturnu elitu Beča tokom jednog perioda. M. se ujeda za usnu, *Nije lepo da prislušujemo*. Tešim je, kažem da *u ovakvim zdanjima ne da je umesno nego i krajnje poželjno i sasvim moralno informisati se o javnom dobru!* Kaže da je Bugarska svojevremeno jeftino pokupovala u Nemačkoj neke stare zgrade Gestapoa koje niko nije želeo za svoja konzularna ili kakva druga predstavništva, te se nalaze na zaista dobrim lokacijama, ali nema novca za njihovo održavanje. I drugarski i geopolitički razumem.

Prizemlje funkcioniše kao galerijski prostor. Traje izložba savremene ikone, čija je vrednost krajnje upitna, te se M. žali na *starije* koji *drže* scenu. Tja, relacije su izgleda svuda iste.

* * *

U četvrtak, Vladimir Đurišić, crnogorski pesnik sa beogradskom adresom, koji je takođe ovog meseca ovde na stipendiji, i ja stižemo u 11 sati na zakazani sastanak u Literaturehouse. Tu je sa nama Robert Prosser, mladi austrijski pesnik, u ulozi prevodioca. Sedimo u centralnom delu koji funkcioniše kao biblioteka, za stolom ispod kojeg se na sredini nalaze strujne utičnice. Sasvim funkcionalno kada je u pitanju priključivanje laptopova.

Primili su nas Robert Huez, direktor Literaturehouse, i Gerhard Ruiss, pisac, muzičar i predsedavajući Unije austrijskih pisaca.

Gosodin Huez nas informiše o konceptu ove ustanove, i svakako je priča koja za nas deluje pomalo nestvarno funkcionalno. Literaturehouse, dakle, deluje kao centar za savremenu austrijsku literaturu. To je mesto gde se održavaju performansi, festivali (*bez naplate ulaznica*, dodaje ponosno), posebno drže do radionica sa školarcima, što je jako važan deo strategije razvoja publike. Na policama je dobar izbor austrijske literature nakon 1945. sa izdanjima na drugim jezicima, uz arhivu u kojoj se nalaze originalni tekstovi, prepiske i sl. počivših pisaca. Pod ovim krovom nalaze se i udruženje pisaca i udruženje prevodilaca.

Gerhard Ruis govori o sistemu stipendija i nagrada, za koji i Robert kaže da je prilično dobar. Postoji čitav niz stipendija koje daju i grad Beč, i druge pokrajine (poput Tirola). Ima i posebnih donacija za one koji se dosele u Beč, jer treba *iz nečega početi*. Dodeljuju se i stipendije etabliranim, ali nekomercijalnim autorima, i one mogu biti i polugodišnje i godišnje, a katkad čak i dovođišnje, sa sumama od 800 do 1500 evra. Važno je što ova platforma pruža piscima besplatna savetovanja u vezi sa ugovorima, honorarima, osiguranjem, razvija mogućnosti za čitanje i umrežavanje; pomaže da se dođe do materijalne podrške za istraživanja, olakšava pristupe arhivama i bibliotekama. Omogućuje besplatne poreske savetnike, te je onda moguće dobiti povraćaj poreza za nabavku opreme koja je važna za rad (računari, štampači, knjige itd.), pa čak i smanjenje poreza za stan, jer se vodi kao radni prostor u kojem se ne ostvaruje dobit. Postoje posebni fondovi koji pomažu umetnike u vezi sa zdravstvenim i penzionim osiguranjem.

Nijedna nagrada za poeziju, tu već osećam i gorčinu u glasu, nije marketinški *pokrivena*. Izdavačke kuće koje su orijentisane na poeziju preživljavaju mahom od donacija, značajan je ideo pomoći koju dobijaju od fondacija i državnih organa. *Izdavanje poezije nije nešto poslovno pametno*, tu već pokušavamo da se našalimo u očigledno *zajedničkoj muc*. Situacija sa savremenom poezijom je tek podnošljiva, posebno za mlađe pesnike, nekoliko malih izdavača uradi dosta toga zahvaljujući entuzijazmu na izgradnji platforme za podršku glasovima u nastajanju. Pitam Roberta *šta podrazumeva pod tim terminom mlađi pesnici*, kaže – *ispod 40*. Ja dodajem, ne bez ponosa (sic!), da je *srpska poezija vitalnija u mladosti: znam da novinari neke pesnike koji imaju oko pedeset godina i dalje potpisuju kao mlade pesnike!* Za austrijsku poeziju Robert kaže da je čudna, ekstatična, izrazito *nekontrolisanog pisanja* (sic!), sasvim suprotna od velikog nemačkog tržišta, dakle kapitalistički upliv je manji i samim tim slobodnija za eksperimentisanje, čistije pobude i raznovrsnijih je izražajnih mogućnosti. Čuva se tradicija *Bečke grupe* i ponekad je sposobna da u veću nemačku scenu ulije količinu ludila kako bi sačuvala pesnički život, dah. Dobra stvar je što su umreženi sa scenama u Švajcarskoj i u Nemačkoj, i postoji izuzetna saradnja sa ovim ustanovama u drugim gradovima. Gerhard i Huez s tugom govore kako dobar deo mladih pisaca uhlebljenje traži u Nemačkoj, a nemačka književna scena bi mogla i bolje da tretira ono što dolazi iz Austrije. Primećujem da dosta umetnika, naročito likovnih, iz bivše Jugoslavije i srednje Evrope dolazi u Beč i ostaje, pa makar se tako nadomešćuju migracije. Znaju za neke autore iz bivše Jugoslavije koji su prisutni u izdavaštvu i književnom životu Beča. Pominju, od mlađih, Barbi Marković i Mašu Dabić, koja ima izuzetno zapaženi roman u *Edition Atelier*. Interesuje ih i naš stav o migracijama umetnika. Smatram da je piscu najbolje u

centru vlastitog jezika, ali uz obavezujuću otvorenost prema *drugom*, a biti pisac tek je jedan deo kompleksa ličnosti, te da je sasvim opravdano težiti ka okruženju koje će doneti kvalitetniju svakodnevicu.

* * *

Odlazim na Yppenplatz da se sretnem sa starim prijateljem, u kafeu AU. Tu je dosta *naših*, gradska ekipa, uz mutno pšenično pivo bistre se prilike i neprilike. Slušam o jednom našem roštiljdžiji što je *odavno ovde*, dobio je i njihovo državljanstvo – u njegovom restoranu okupljaju se austrijski desničari pa se zajedno vajakaju o ugroženosti od migranata. Beč danas ima manje stanovnika nego početkom 20. veka, ali beleži se porast, od devedesetih godina prošlog veka (*sic!*). Tja, *nema ništa fantastičnije od stvarnosti...* Jedna Bolivijka, likovna umetnica, nudi se da mi uradi *fake press card*, radi besplatnog ulaza u muzeje. *Pa to je prvo što uradiš kad si slikar*, kaže ubedljivo, *život je skup!*

* * *

Od kada je izgrađen DC Tower,⁸ sa 220 m najviši neboder Austrije, kad god sam u Beču idem na njegovu *panoramsku terasu*. Soliteri se uzdižu nad arhitektonskim umećima: ovo je grad koji svoju prošlost reflektuje u svojoj sadašnjosti. Neizbroj kranova: mogu se videti iz svakog dela grada kako nadvisuju zgrade. A kranovi neosporno govore o budućnosti. I sada posmatram kako nad neprekinutim nizom automobila na glavnim saobraćajnicama, što deluju kao neki krvotok, lebdi izmaglica. Muzeji, galerije, carska vikendica Schönbrunner, dakle sva ta *obavezna* mesta su posećena, rukopis je uobličen, miran sam. Sećam se reči jednog velikog putnika da u svakom velikom gradu treba videti Muzej savremene umetnosti i Akvarijum.

I dan i februar i moj boravak ovde dolaze kraju. Ali već znam da ponovo dolazim u avgustu. Vraćam se te noći, *Fudeksom*, sa Erdberga. Mislim da sam u tom kratkom čekanju na polazak izbrojao više od petnaest autobusa čije je odredište Srbija i(li) Bosna i Hercegovina. Jedan mladić moli šofera da se u frižider stavi saher torta, *neko će je već preuzeti u Beogradu*.

Krećemo, svetla se gase, pušta se film, domaći, iz 2003, *Profesionalac*.

⁸ Svečano ga je otvorio 2014. astronaut Baz Oldrin.